

Winstdeling: perpetuum mobile of trucendoos?

Reeds enkele jaren geleden heeft het PvdA-kamerlid en financieel specialist Vermeend een wetsvoorstel over winstdeling ingediend. Als wondermiddel werd het wetsvoorstel in de landelijke dagbladen, van verschillende signatuur, onthaald. Het warmste onthaal ontving het voorstel nota bene in de krant die het stiefbroertje van de winstdeling, de vermogensaanwasdeling of VAD, het hardst bejegende: de Telegraaf. Maar niet alleen de media, ook de werknemers- en werkgeversorganisaties, VNO en FNV, en de belangrijkste politieke partijen reageerden positief.

Gehoorgevend aan deze druk heeft het kabinet, ondanks initieel tegensputteren van twee achtereenvolgende ministers van Financiën, onlangs een werkgroep ingesteld. Deze tripartite werkgroep moet bekijken of en hoe een regeling die winstdeling bevordert, kan worden ingevoerd.

De verschillende enthousiaste reacties behoeven trouwens geen verwondering. De motivatie van en financiële voorbeelden bij het wetsvoorstel wekken namelijk de indruk dat het voor alle betrokkenen, werknemers, werkgevers en overheid een erg voordelig voorstel is. Het voorstel zou loonmatiging bevorderen, werknemers laten meedelen in de overwinst, motiverend werken en de overheid bovendien niets kosten. Alsof dat niet genoeg was, verschenen er berekeningen van het CPB van de effecten van het wetsvoorstel, die dit beeld leken te bevestigen. Het voorstel van Vermeend om winstdeling fiscaal gunstig te behandelen lijkt dus een ideale vinding, een regeling die meer oplevert dan hij kost, een echt perpetuum mobile.

Vermeends herverdeling

Hoe werkt dit perpetuum mobile? Het financiële voorbeeld van Vermeend is in kolom 2 (tabel 1) uiteengezet en kan worden vergeleken met de oude, ongewijzigde situatie in kolom 1 van dezelfde tabel. Over de winstdeling, zo luidt het voorstel, worden geen werknemerspremies en loonbelasting afgedragen. Bij vervanging van f 100 bruto loon door f 100 winstdeling, waar Vermeend bij wijze van voorbeeld van uitgaat, gaan

werknemers er dus op *vooruit* (f 32 in het voorbeeld).

Werkgevers hoeven over de winstdeling evenmin sociale premies af te dragen. Dat scheelt hun f 27 in het voorbeeld. Daartegenover staat dat ze volgens het voorstel de beloning niet meer kunnen aftrekken bij de bepaling van de fiscale winst en dus meer winstbelasting betalen (f 53). Per saldo gaan de *werkgevers* er dus f 26 op *achteruit*.

Omdat de derving van de loonbelasting en sociale premies groter is dan de extra winstbelasting die de overheid binnenkrijgt, gaat ook de *overheid* er per saldo op *achteruit* (f 6).

Het resultaat is simpel en duidelijk. Er is geen sprake van een perpetuum mobile, maar van een 'zero sum game': de vooruitgang van de werknemers gaat ten koste van de werkgevers en de overheid. Het voorstel leidt niet tot de loonmatiging die Vermeend claimt, en evenmin tot de budgettaire neutraliteit bij de overheid die Vermeend voorspiegelt. De effectieve loonkosten stijgen immers van f 127 naar f 153 en de overheidsinkomsten dalen van f 59 naar f 53 (zie het onderste gedeelte van de tabel)¹.

Hoe bestaat het nu dat zo'n simpel voorbeeld van een 'zero sum game' de indruk wekt voordelig te zijn voor iedereen? Met andere woorden, waarom prikt niet iedereen gelijk door deze ballon heen? Een eerste reden kan zijn dat Vermeend in zijn voorbeeld 'vergeet' om expliciet te vermelden dat de overheid f 27 aan werkgeverspremies derft. Volgens de Memorie van Toelichting op het wetsvoorstel: "is het resultaat als volgt: een verlies aan loon-/inkomstenbelasting van f 32 en een hogere opbrengst aan vennootschapsbelasting van f 53". Menige krant berichtte dus een positief saldo voor de overheid van f 53 - f 32 = f 21 in plaats van een negatief resultaat van f 6.

Een tweede reden voor de onjuiste interpretatie kan zijn dat de indruk is ontstaan dat alleen de f 100 winstdeling loonkosten zijn, terwijl de extra winstbelasting (f 53) die de bedrijven kwijt zijn om hun werknemers in de winst te laten delen, wordt vergeten.

Ten derde wordt elders in het voorstel de indruk gewekt dat het niet om verdringing van het huidige loon gaat, zoals in het voorbeeld, maar om 'extra'

loon. Dat staat zelfs met zoveel woorden in het voorstel voor de nieuwe wettekst. Voor zover dat 'extra' loon deel uitmaakt van de reguliere loonstijging, is het echter al in de ramingen verwerkt en verandert dat niets aan het voorbeeld. Voor zover het 'extra' loon echt additioneel is, kan echter onmogelijk van loonmatiging worden gesproken. Extra betekent immers meer loonkosten en niet minder.

Berekeningen CPB

Hoe komt het nu dat de berekeningen van het CPB de claims van Vermeend lijken te bevestigen? Winstdeling leidt volgens het CPB namelijk ook tot loonmatiging, tot inkomensvooruitgang bij de winstdelende werknemers en een overheid die er financieel wel bij vaart.

Het antwoord is simpel. Het CPB gaat ervan uit dat de winstdeling buiten de koppeling blijft. Aangezien het CPB

Tabel 1. Uitgewerkt rekenvoorbeeld bij het wetsvoorstel-Vermeend

	(1) ^a Oud	(2) ^a Vermeend	(3) ^b Internationals
Productie	127	127	127
Werkgeverspremies	27	0	0
Bruto loon/winstdeling	100		100
Fiscale winst	0	127	0
Winstbelasting (Vpb)	0	53	0
Werknemerspremies	32	0	0
Werknemers			
Bruto	100	100	100
Belasting en werknemerspremies	32	0	0
Netto	68	100	100
Bedrijven			
Commerciële winst voor belasting	0	27	27
Winstbelasting (Vpb)	0	53	0
Commerciële winst na belasting	0	-26	27
Overheid			
Werknemerspremies	32	0	0
Werkgeverspremies	27	0	0
Winstbelasting (Vpb)	0	53	0
Totaal	59	53	0
Totaal inkomen	127	127	127

a. De getallen in de kolommen (1) en (2) zijn ontleend aan het wetsvoorstel van Vermeend (Kamerstuk 20291). Voor de duidelijkheid is alleen een bedrag voor productie toegevoegd. De getallen zijn o.a. door 'Oort' gewijzigd, maar dit heeft geen fundamentele effecten.

b. Het voorstel-Vermeend voor bedrijven die wel commerciële, maar geen fiscale winst maken.

1. De verdeling van de fiscale voordelen tussen werknemers en werkgevers in het voorbeeld van Vermeend is overigens willekeurig.

veronderstelt dat het normale loon (gemeten via de index van de regelingslonen) deels verdrongen wordt door winstdeling, daalt het normale loon (ten opzichte van een of ander verondersteld pad). Via de koppeling werkt dit lagere normale loon door in lagere uitkeringen en ambtenarensalarissen.

De overheid compenseert de derving van haar inkomsten die voortvloeien uit de fiscaal gunstige behandeling van winstdeling derhalve via lagere uitgaven aan uitkeringen en ambtenarensalarissen. Vandaar dat het financieringsstekort niet stijgt. Kortom, de uitkeringsgerechtigden en ambtenaren betalen de hogere netto-lonen van de werknemers in de bedrijven en de hogere winsten van de ondernemingen. Deze hogere winsten resulteren overigens volgens het CPB omdat wordt verondersteld dat werkgevers en werknemers de fiscale voordelen samsam verdelen.

Er is dus wederom geen sprake van een perpetuum mobile, maar in feite van een goedkope truc. Dezelfde positieve effecten kunnen immers heel eenvoudig bereikt worden door de koppeling voor een stukje ongedaan te maken en hiermee de sociale premies te verlagen.

De CPB-berekeningen tonen dus een nogal verrassende uitkomst van een wetsvoorstel van een PvdA-kamerlid. Via een achterdeur zou hij de koppeling op de tocht zetten. Het merkwaaardige is nu, dat in het wetsvoorstel helemaal niet staat dat de winstdeling buiten de koppeling blijft. Evenmin staat dit in de SER-adviesaanvraag over de vormgeving van de koppeling (de precieze vorm van de koppeling ligt namelijk nog niet vast). Dus hebben we hier:

- of de situatie dat de berekeningen van het CPB de verkeerde suggestie wekken (namelijk dat het voorstel tot een kleiner financieringsstekort in plaats van een groter financieringsstekort leidt);
- of de situatie dat het wetsvoorstel op een essentieel onderdeel de ware bedoeling verdoezelt.

Er is nog meer aan de hand met de CPB-berekeningen. Ten eerste gaat het CPB er, in tegenstelling tot het wetsvoorstel (de artikelen IIa en III), van uit dat de winstdeling wèl aftrekbaar is bij de bepaling van de winstbelasting. Eigenlijk gaan de berekeningen van het CPB dus uit van een gewijzigd voorstel met veel grotere potentiële budgettaire implicaties (tot 2 miljard gulden).

Ten tweede, en dit heeft een groot effect op de uitkomst van de berekeningen ongeacht de precieze vormgeving van het wetsvoorstel, gaat het CPB ervan uit dat de netto-lonen van de werknemers zonder winstdeling of gelijk blijven of dalen². Mijs inziens ligt het veel meer voor de hand om ervan uit te gaan

dat de netto-lonen van werknemers in de sectoren die niet overgaan tot winstdeling ook zullen stijgen. Ik kan me niet voorstellen dat als de werknemers van DSM netto x% extra krijgen door winstdeling (gemiddeld over de conjunctuercyclus) de werknemers van kleinere Limburgse ondernemingen hun netto looneisen daardoor zullen matigen. Integendeel, ze zullen wat extra's eisen. Als dit het geval is ontstaan er loonkostenstijgingen in deze bedrijven en daardoor negatieve werkgelegenheidseffecten. Dit leidt weer tot grotere aantallen werklozen en via de koppeling (want hier werkt die wel) tot hogere uitkeringen. De budgettaire neutraliteit komt dan behoorlijk op de tocht te staan, zelfs als de winstdeling zelf buiten de koppeling blijft.

Ten derde gaat de veronderstelling van het CPB dat de uitkeringen en de ambtenarensalarissen achterblijven niet op indien winstdeling op de top van de conjunctuur wordt ingevoerd. Als de winsten weer gaan dalen en daarmee de winstdeling, dan zullen de uitkeringen en ambtenarensalarissen niet of minder meedalen, met alle budgettaire gevolgen van dien.

De economische literatuur

In de berekeningen van het CPB gaat het dus vooral om de verdelingsaspecten van de winstdeling. Winstdeling wordt primair als een 'zero sum game' gezien. Via herverdeling kunnen eventueel indirect positieve economische effecten ontstaan. In de economische literatuur heeft daarentegen een hele discussie gewoed over de directe allocatieve effecten van winstdeling, waarbij de verdeling een ondergeschikte rol speelt.

De grote voorstanders van winstdeling in deze discussie zijn Weitzman en Meade. Zij stellen voor om het beloningssysteem grondig te wijzigen, en werknemers te belonen met aandelen in de totale productie (share economy, let wel dit behelst heel wat anders dan aandelen in de commerciële winst). Uit het gewijzigde beloningssysteem zouden prikkels voortvloeien om de netto-lonen te matigen, waardoor de werkgelegenheid en de totale omvang van de te verdelen koek zouden groeien.

Voor een discussie in detail wil ik graag verwijzen naar enkele artikelen van Sushil Wadhvani³. De grote lijn is echter duidelijk. De positieve effecten van een ingrijpende en correct uitgevoerde wijziging van het beloningssysteem zijn zeer dubieus en ook al zijn ze aanwezig, dan betekent dat nog niet dat overheidssubsidiëring positief werkt. Zo is het resultaat van koekvergroting en werkgelegenheidsbevordering ge-

Tabel 2. Schijnflexibiliteit (in procenten)

Winst	Hoog	Laag
Normaal loon	2	3
Winstdeling	1	0
Loonsom	$\frac{1}{3}$	$\frac{3}{3}$

baseerd op een vergelijking van de 'share economy' met een systeem met vaste lonen in plaats van een alternatief systeem waardoor de beloning tot stand komt (zoals onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers).

De intuïtieve motivatie voor winstdeling is echter, denk ik, niet zozeer in de 'koekvergrotings'-argumentatie van Weitzman en Meade gelegen als wel in de idee dat door winstdeling de beloning flexibeler wordt. Hierbij past een aantal kanttekeningen. Ten eerste is de mate van flexibiliteit van lonen die werknemers en werkgevers overeenkomen volgens de z.g. 'impliciete contract'-literatuur efficiënt, omdat ondernemers over grotere vermogens beschikken (en daardoor risiconutraal zijn), terwijl werknemers over relatief kleinere financiële buffers beschikken (en daarom risicomijdend zijn).

Ten tweede gaat het om de flexibiliteit van de totale beloning en niet van een component. Het gevaar bestaat dat werknemers en werkgevers het fiscale voordeel van winstdeling 'inpijken' en de flexibiliteit van de totale beloning ongewijzigd laten (zie tabel 2). Het is, met andere woorden, de vraag of overheidssubsidie de flexibiliteit van de lonen bevordert. De impliciete subsidie zou zelfs een tegengesteld effect kunnen sorteren doordat zij in tijden van hoogconjunctuur (met hoge winsten) hoger is dan in tijden van laagconjunctuur.

Concurrentievervalsing

Een belangrijk praktisch effect van het voorstel tot winstdeling, dat in de berekeningen van het CPB en Vermeend over het hoofd wordt gezien en dat in de theoretische literatuur ook weinig aandacht krijgt, is dat met name de grotere internationaal georiënteerde ondernemingen in Nederland wel commerciële, maar geen fiscale winst maken. Het mag verbazing wekken dat

2. Dit is de z.g. uitstralingsvariant. Maar de uitstraling heeft mijs inziens dus het verkeerde teken.

3. S.B. Wadhvani, *Profit-sharing and Meade's discriminating labour capital partnership: a review article*, Oxford Economic Papers, 1987. Zie verder de daarin genoemde artikelen en boeken.

Vermeend hier niet op let omdat juist hij zo vaak op dit publieke geheim wijst. Hoe het ook zij, dergelijke bedrijven laten hun fiscale winst buiten Nederland neerslaan, onder andere door het manipuleren van de verrekenprijzen die zij hanteren voor handel met buitenlandse vestigingen. Uit kolom 3 van tabel 1 blijkt dat deze bedrijven wel zeer gebaat zijn met het voorstel van Vermeend. Ze profiteren namelijk van de ontheffing voor het betalen van werkgeverspremies, zonder dat ze de extra vennootschapsbelasting hoeven te betalen, want dat doen ze toch al niet.

Afgezien van extra kosten voor de overheid, treedt hierdoor concurrentievervalsing op ten opzichte van met name de kleinere binnenlandse bedrijven. Bovendien zal er toch al op grote schaal indirecte concurrentievervalsing optreden. Voor kleinere ondernemingen wegen de vaste kosten van de invoering van winstdeling (besteed aan advocaten, belastingadviseurs en dergelijke) immers veel zwaarder. De winsten van kleinere gespecialiseerde ondernemingen variëren in principe ook meer waardoor de winstdeling voor werknemers in deze bedrijven minder aantrekkelijk wordt. Verder zijn de commerciële winstgegevens van kleinere bedrijven om verschillende redenen vaak niet algemeen bekend en zullen ze die uit concurrentie-overwegingen ook niet prijs willen geven.

Met de kosten van invoering, controle en fraude wordt overigens in de berekeningen van Vermeend en het CPB ook al geen rekening gehouden. In een fatsoenlijke evaluatie moet daarvoor een bedrag als kostenpost van de eventuele voordelen worden afgetrokken.

Conclusie

Voor een reële beoordeling van het idee van Vermeend om een fiscale faciliteit voor winstdeling te creëren, kan men niet afgaan op de berekeningen zoals die door Vermeend en door het CPB zijn gemaakt. De berekeningen van Vermeend zijn te simpel en maken zijn claims (loonmatiging, budgettaire neutraliteit) niet waar.

De berekeningen van het CPB zijn niet vergelijkbaar met het wetsvoorstel, hoewel ze wel als bijlage bij de Memorie van Antwoord zijn opgenomen en pretenderen het voorstel door te rekenen. De berekeningen van het CPB berusten op de veronderstelling dat uitkeringsgerechtigden en ambtenaren het gelag (van de werknemers in de bedrijven waar het toch al voor de wind gaat) betalen. Ziet men winstdeling inderdaad als een manier om de koppeling voor een stukje ongedaan te maken,

dan nog zijn de berekeningen van het CPB een slecht uitgangspunt. Ze zouden met reëlere veronderstellingen overgedaan moeten worden.

Wil men daarentegen winstdeling invoeren vanwege de directe positieve effecten, dan denk ik dat men op het verkeerde paard wedt. Gezien de economische literatuur is het zeer twijfelachtig of deze effecten bestaan. Gelet op allerlei praktische problemen (concurrentievervalsing, kosten van invoering en controle enzovoort) denk ik zelfs dat deze economische effecten eerder negatief dan positief zijn.

Als de PvdA op een economisch efficiënte manier winst wil delen kan ik wel een heel duidelijk alternatief aanbevelen. Schaf de bijzondere fiscale faciliteiten af, die de vermogenden rijk maken terwijl ze noch de rentevoet verlagen

noch de investeringen bevorderen zoals fictief-rendementsconstructies, rentevrijstellingen, premiespaarregelingen enzovoort. Neem tevens de misplaatste barrières weg die er voor pensioenfondsen bestaan om het geld van de werknemers in (hoogrenderende) aandelen te beleggen. Gebruik de directe en indirecte opbrengsten voor lagere sociale premies en overheidsinvesteringen. Dat is delen in de winst op een manier die positieve economische effecten oplevert, de regelgeving en het ambtenarendom beperkt en de z.g. 'rechtvaardige' inkomensverdeling naderbij brengt in plaats van het omgekeerde zoals het voorstel van Vermeend.

C.B. Mulder

De auteur is verbonden aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg.